

споживачі; прогноз росту конкурентних споживачів; платоспроможність ринку; сезонність коливань попиту; перспективи росту ринку та їх обґрунтування; основні ринкові тенденції.

Висновки... Організація маркетингової діяльності вимагає від керівника системного бачення проблеми, яке передбачає крім діагностичного компоненту розгляду цільової, змістовної, ресурсно-змістовної, організаційної, контрольно-аналітичної, оціночно-результативної складової цілісної діяльності з маркетингу керівника навчального закладу, що потребує подальшого ретельного дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Пометун О. Як залучити додаткові ресурси для розвитку навчального закладу? / Пометун О., Гонорська А. // Порадник сучасного директора. – Тернопіль, 2006.

Анотація

Г.В.Федоров

Маркетинг в образовательных учреждениях

В статье освещены основные вопросы содержания и организации маркетинговой деятельности в современном учебном заведении. Рассматриваются ведущие аспекты маркетинга, тщательная работа над которыми повышает его конкурентоспособность на рынке образовательных услуг.

Ключевые слова: маркетинг, маркетинговое исследование, образовательная услуга, маркетинговые коммуникации, ценовая политика, каналы распределения маркетинговых услуг.

Summary

G.V.Fedorov

Marketing at General Educational Institutions

The basic questions of maintenance and organization of marketing activity at a modern educational institution are examined in the article. Leading aspects of marketing are considered, regular work over which raises its competitiveness.

Keywords: marketing, marketing research, educational service, marketing communications, channels of distribution of marketing services.

Дата надходження статті:

„12” листопада 2008 р.

УДК 376.54 + 37.013.77

О.М.ХЛІВНА,

*кандидат психологічних наук, доцент
(м.Луцьк)*

Психологічна допомога обдарованим дітям в сучасному педагогічному та соціальному середовищі

У статті проаналізовані психологічні особливості обдарованих дітей, виділені психотравмуючі фактори їх розвитку та подані результати емпіричного вивчення стану психологічного комфорту обдарованих молодших школярів.

Ключові слова: дитяча обдарованість, психологічний комфорт, психологічна допомога.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Потреба виявлення і розвитку обдарованості та таланту завжди складала як науковий, так і державний інтерес. Зарубіжна психологічна думка давно працює в цьому напрямі. У вітчизняній психології ця проблематика також стала предметом спеціальних досліджень. Наукову необхідність склали питання визначення природи і суті обдарованості, відношення між інтелектом і творчістю, виявлення обдарованості на різних вікових етапах, розробки показників того чи іншого виду обдарованості, виявлення обдарованих дітей і їх подальший розвиток тощо.

Психологічні дослідження останніх десятиліть показали, що „треба шукати обдарованих дітей, допомагати їм, працювати з ними за індивідуальними програмами, створювати умови для підтримки їх здібностей, особливо в сучасних умовах нашого життя” [3]. О.І.Кульчицька – безумовний авторитет в дослідженні дитячої обдарованості – вважає, що „завдання прикладної галузі психології талановитих полягає у вивченні психологічних особливостей прояву обдарованості, причин затримки у розвитку таланту в дитячі роки, а також методів організації психологічної допомоги” [2].

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Прослідкуємо, що на сьогодні нам відомо в психолого-педагогічній літературі з проблеми психологічних особливостей обдарованих дітей та їх навчання й виховання. Доцільно виділити ідеї й науково-практичні розробки вітчизняних дослідників дитячої обдарованості Д.Б.Богоявленської, В.О.Моляко, С.Д.Максименко, О.І.Кульчицької, А.І.Савенкової, А.М.Матюшкіна, В.Н.Дружиніна, С.Л.Коробко, О.І.Коробко та ін. В зарубіжній науці до фундаментальних досліджень психології здібностей та обдарованості варто віднести

концепції Дж.Рензулі, Дж.Гілфорда, П.Торренса, Б.Блума, праці С.Марланд, Р.Мілгрем, Д.Уоллес тощо.

Методологічну основу процедури психологічного дослідження склали положення про соціально-значуще середовище (І.Д. Бех, В.С.Мерлін, В.М. Мясичев, В.О. Моляко), про динамічне вивчення дитини (Л.С.Виготський, М.Й. Боришевський, С.П. Тищенко), про методи і методику виявлення здібностей та обдарованості (Н.С. Лейтес, В.О. Моляко, О.І. Кульчицька, В.К. Котирло, Л.А. Венгер та ін.), положення Державної цільової програми роботи з обдарованою молоддю на 2007-2010 роки, затвердженою Постановою КМУ від 8 серпня 2007 р. №1016.

Спираючись на розуміння обдарованості як загальнолюдської індивідуальної особливості, яка розрізняється у різних людей за рівнем свого розвитку і проявів в майбутній реальній діяльності, дослідники виявили її специфікою обґрунтували: 1) психологічні особливості обдарованих дітей; 2) найважливіші фактори обдарованості; 3) особливу значущість дошкільного і молодшого шкільного віку у виявленні обдарованості; 4) необхідність розробки методик відбору вчителів, їх спеціальної вузівської підготовки; 5) необхідність підготовки рекомендацій щодо створення системи роботи з обдарованими учнями та молоддю.

Формулювання цілей статті... Нами зроблена спроба обміркувати можливі форми і методи психологічної допомоги обдарованим учням в сучасному педагогічному і соціальному середовищі, для цього провести узагальнення психологічних особливостей обдарованих дітей, виділити психотравмуючі фактори розвитку та дослідити стан психологічного комфорту обдарованих молодших школярів.

Виклад основного матеріалу... Розглянемо питання психологічних особливостей обдарованих дітей. З метою концептуального прояснення різноманітних індивідуальних особливостей, що характеризують обдарованих дітей та творчих індивідів, Р.Мілгрем запропонувала „4x4 модель” обдарованості. Основними елементами цієї моделі виступає 4 категорії (загальні розумові здібності, специфічні розумові здібності, загальні творчі здібності, специфічний творчий талант), 4 рівні розвитку здібностей (невиражений, слабкий, середній та глибокий) та 3 типи навколишнього середовища, в якому ця обдарованість реалізується та розвивається (школа, родина, суспільство) [5].

На думку вчених, випереджуючий пізнавальний розвиток – перша ознака дитячої обдарованості. Гостра чутливість до всіх подій, надзвичайна допитливість по відношенню до влаштування предметів – цим виділяються обдаровані діти серед своїх ровесників [1]. Вони здатні слідкувати за декількома процесами одночасно і схильні активно досліджувати все навколишнє. В характеристику обдарованих дітей дослідники включають: – здібність встановлювати причино-наслідкові зв'язки і робити відповідні висновки; – здатність захоплюватися побудовою альтернативних моделей і систем, яка лежить в основі багатьох інтуїтивних стрибків („перестрибування” через етапи) і властива виключно обдарованим дітям; – відмінну пам'ять, яка базується на розвиненому мовленні та абстрактному мисленні; – здатність класифікувати і категоризувати інформацію та досвід; – вміння широко користуватися засвоєними знаннями. Схильність до такої розумової роботи вчені ілюструють улюбленими заняттями обдарованих дітей, наприклад, колекціонуванням: дітей приваблює не стільки зібрання експонатів і їх виставка, скільки сама можливість розумової діяльності в колекціонуванні. Н.С.Лейтес, описуючи дітей з ранніми розумовими здібностями, підкреслює їх готовність до розумових зусиль, високу активність розуму, особливу силу і постійність потреби в розумових заняттях, тобто підвищену схильність до розумової праці [4].

Високий розумово-пізнавальний розвиток накладає певний відбиток на формування особистісних характеристик, зокрема, мотивації досягнення, креативності, спілкування, емоційної сфери. К.Текек серед інших психологічних особливостей обдарованих дітей називає підвищену концентрацію уваги на будь-чому, наполегливість в досягненні результату в сфері, яка дитині цікава. Прагнення до високого успіху розглядається Б.Блумом як одна із ознак визнання в майбутньому. Дослідження видатних досягнень дітей в плаванні, тенісі, музиці, математиці і скульптурі під його керівництвом дало підстави стверджувати, що це прагнення народжується і підтримується сім'єю. Д.Рензулі вважає однією із найважливіших властивостей індивіда – мотивацію і виділяє наполегливість як особистісну властивість обдарованої людини, яка поєднана, як правило, з глибоким інтересом і схильністю до певної діяльності. В.О.Моляко підкреслює значення глибокого розуміння поведінки обдарованих дітей. Визначаючи взаємозалежність між особистісними рисами дитини і її схильністю до творчості, дослідники (В.О.Моляко, О.І.Кульчицька,) з'ясували, що оцінюючи рівень творчої мислительної діяльності дітей педагоги орієнтувались переважно на зовнішню активність, вважаючи, що чим більше дитина проявляє свої здібності на заняттях, тим легше вона засвоєє знання і краще вирішує творчі задачі. Психологи прийшли до висновку, що в обдарованих дітей підлягають розвитку такі творчі здібності: здібність ризикувати, дивергентне мислення, гнучкість в мисленні і діях, швидкість мислення, здібність висловлювати оригінальні ідеї та винаходити щось нове, багата уява, сприймання неоднозначних речей, високі естетичні цінності, розвинута інтуїція [2].

Специфіка інтелектуального та особистісного розвитку значною мірою впливає на соціальні контакти обдарованої дитини. Так, дуже часто в обдарованої дитини не складаються взаємини з учителем. Це відбувається з різних причин: 1) неприязне ставлення до школи в силу нецікавості, одноманітності шкільних занять часто сприймається як лінощі, капризування і негативно оцінюється вчителем; 2) професійні переваги обдарованої дитини над іншими часто трактуються як задавакуватість; 3) значні успіхи і досягнення талановитих дітей можуть викликати амбіційність у поведінці вчителів; 4) комунікативні і організаторські здібності, прагнення до лідерства можуть оцінюватись як бажання управляти іншими дітьми, виділитись, підкреслити свої переваги [6].

Спостерігається складність взаємин обдарованої дитини з ровесниками. Встановлено два варіанти контактів „обдарована дитина-ровесник”: – першим варіантом поведінки є дуже швидке згасання інтересу до однолітків по причині випереджуючого розвитку, швидкого мислення, великої потреби в творчості, що не завжди властиві для ординарних дітей. Відсутність спільного поля розмов, інтересів і діяльності призводить до замикання обдарованої дитини в собі і навіть до ізоляції; – другим варіантом поведінки може бути нетерпимість до тих, хто стоїть нижче в інтелектуальному розвитку, інтерес до спілкування зі старшими [3].

Отже, психосоціальні особливості поведінки обдарованих дітей, як показано в багатьох дослідженнях, включають: загострене почуття справедливості; випереджаючий моральний розвиток; як правило, негативне самосприймання та соціальне неприйняття ровесниками, учителями. Найбільш корисними з точки зору формування адекватного самосприймання та почуття повноцінності є забезпечення можливості спілкування обдарованих дітей з обдарованими, створення умов для освіти, необхідна допомога і емоційна підтримка зі сторони батьків, вчителів. Організація практичної роботи з обдарованими й талановитими дітьми без розуміння психологічних тенденцій їх розвитку призводить до низької ефективності навчання та виховання, дисгармонії в становленні різних сфер свідомості (В.І.Панов).

Таким чином, вищепредставлена психологічна характеристика обдарованих дітей включає розкриття особливостей їх пізнавального, особистісного та соціального розвитку. На її підставі ми виділимо потенційно найбільш психотравмуючі фактори становлення неординарних дітей за вказаними основними сферами психічної діяльності. Представимо таку класифікацію в таблиці 1.

Таблиця 1.

Класифікація потенційних факторів розвитку обдарованих дітей

Сфери розвитку	Сприятливі фактори розвитку	Психотравмуючі зони розвитку
Пізнавальна	Активне пізнання оточуючого; здібність до академічного навчання; потреба і готовність до розумових зусиль; прагнення досягнути причинно-наслідкові зв'язки; здатність вибудовувати альтернативні моделі та системи тощо.	Рутинність шкільного навчання; гостре бажання вільно йти дорогою інтелектуального успіху; прагнення вільного вибору розумових занять, їх тривалості та форм роботи; максимальне напруження інтелектуальних сил; інтелектуальне фантазування (уявні світи і ін.).
Особистісна	Емоція здивування та надзвичайна допитливість; інтелектуальна радість; прагнення до високого результату як основа мотивації досягнення; наполегливість як особистісна властивість; працьовитість; креативність; рання постановка цілей тощо.	Висока чутливість і вразливість; загострене почуття справедливості; негативне самосприймання; відсутність особистої межі наполегливості; блокування творчої енергії; нетерпимість до тих, хто стоїть нижче в інтелектуальному розвитку; емоційна незахищеність перед дорослими.
Соціальна	Прагнення до лідерства; комунікативні та організаторські здібності; наявність і усвідомлення улюблених справ і особистих інтересів тощо.	Високі соціальні ідеали; швидке згасання інтересу до ровесників і блокування контактів з ними; соціальна ізоляція; амбіційність вчителів і неприязні стосунки з ними; інтерес до спілкування з старшими; пошук Вчителя – помічника, друга.

Таким чином, описані дослідниками і згруповані нами психотравмуючі фактори розвитку обдарованих учнів дозволяють констатувати такі положення: 1) дитяча обдарованість як динамічний процес зі своїми піками і спадами має надзвичайний потенціал розвитку, проте динаміка індивідуально-особистісних властивостей потребує збалансованого підходу до формування особистості обдарованої дитини; 2) центр всіх психологічних проблем, з якими стикаються обдаровані діти та учні, знаходиться в

тенденції батьків, вчителів, ровесників ототожнювати саму обдарованість з суб'єктом обдарованості, розвиток школяра в цілому з розвитком його обдарованості; 3) обдаровані діти та учні потребують не тільки спеціального навчання і системи роботи, а й кваліфікованої психологічної допомоги у власному життєтворенні.

Програма збору емпіричних даних базувалась на таких методах: бесіда, спостереження, напівструктуроване інтерв'ю, методика незакінчених речень, опитувальник, експертна оцінка.

Проаналізуємо отримані кількісні та якісні показники емпіричного вивчення окресленої проблеми. Представимо результати самооцінки та експертної оцінки стану психологічного комфорту та дискомфорту обдарованих школярів. Досліджувані оцінювали свої відчуття психологічного комфорту в родині, в школі, з ровесниками, задоволення собою. Для 40% респондентів такий стан домінує в сім'ї, також для 40% респондентів – в школі, для 9% – з ровесниками і для 11% – домінує задоволення собою. Найбільшу насолоду в житті із запропонованого переліку нашим респондентам приносить можливість бути першим (60%), вчитися там, де хочеш (50%), вчитися так, як хочеш (71%), відпочивати з батьками (34%), відпочивати з ровесниками (13%), відпочивати самому (43%), мати справжнього друга (27%). До найбільш болючих переживань молодші школярі віднесли чутливе реагування на критику дорослим (51%), на заздрощі дітей (43%), несправедливе ставлення до них (24%).

Порівняємо ці результати з оцінкою дитячих переживань вчителями. Цікавою є відмінність в отриманих показниках. Так, експертна оцінка показала, що педагоги вважають більш проникливими внутрішньо переживання обдарованих учнів з приводу дружби з ровесниками (40%), несправедливого ставлення (29%), менш проникливими – з приводу критики дорослими (15%), заздрощів дітей (22%). Інформативною для нас виступила відповідь-судження про гостроту потреби в увазі з боку оточуючих: на думку педагогів 15% дітей “значно потребують”, 60% дітей – “не особливо”, а 25% – “більш-менш” на думку ровесників 32% обдарованих однокласників значно потребують уваги, 29% – не особливо, 39% – “більш-менш”. Як бачимо, учням класу тяжко зрозуміти весь спектр почуттів і переживань їх нестандартних однолітків.

На нашу думку, таку картину сприймання зумовлюють високі досягнення в навчанні, що складає ефект успішності і благополуччя, а також слабкі процеси рефлексії та саморефлексії в молодшому шкільному віці. Представимо загальний розподіл досліджуваних за станом психологічного комфорту в соціальній ситуації розвитку.

Таблиця 2.

Розподіл досліджуваних за станом психологічного комфорту в соціальній ситуації розвитку

Психологічний комфорт	Родина	Школа	Ровесники	Сам суб'єкт
Високий рівень	40%	40%	9%	11%
Середній рівень	48%	53%	23%	40%
Низький рівень	12%	7%	68%	49%

Показники вищенаведеного розподілу дають змогу виділити ті аспекти психосоціальної поведінки, які потребують спеціальної уваги з боку батьків, педагогів, психолога в індивідуальній роботі з обдарованою дитиною в теперішній життєвій ситуації. Для нашої вибірки – це питання спілкування і дружби з ровесниками, прийняття інших і самосприймання, чутливість до занепокоєння батьків. Рекомендовані методи і форми психологічної підтримки будуть стосуватися саме цих позицій.

В статті ми узагальнили результати першого етапу нашого дослідження. Розроблена модель психологічної допомоги обдарованим молодшим школярам буде представлена в наступних публікаціях.

Висновки... Виходячи з вищесказаного, ми дійшли таких висновків:

1. Суттєве значення в гармонійному розвитку обдарованих дітей відіграє баланс основних сфер (пізнавальної, особистісної та соціальної) і відповідний розподіл педагогічної уваги та інтересу з боку всіх дорослих в їх оточенні.

2. Обдарована дитина, насамперед – дитина з вразливою дитячою психікою, яка розвивається; талант, рано проявлений, може стати як життєвою радістю, так і непосильним тягарем, проблемою для самої дитини, для її батьків. Доцільно розвиток перетворити в розвиток-підтримку, а вихованню надати характеру взаємного удосконалення.

3. Обдарована дитина потребує психологічної допомоги і має право на неї розраховувати так само, як невстигаючі учні, девіантні діти, соціально занедбані тощо. Вивчення психологічного комфорту в обдарованих показало, що найбільш вразливою зоною їх переживань (на нашій вибірці) є спілкування і дружба з ровесниками, прийняття себе й інших, чутливість до явного і таємного занепокоєння батьків. Саме ці аспекти психосоціальної поведінки обдарованих молодших школярів стануть в подальшому предметом корекційної роботи з ними.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Коробко С. Л. Работа психолога з молодшими школярами : метод. посіб. / Коробко С. Л., Коробко О. І. – К. : Літера ЛТД, 2006. – 416 с.
2. Кульчицкая Е. И. Психология детской одаренности / Кульчицкая Е. И., Моляко В. А. – К. : Знание, 1995. – № 5. – С. 40–58.
3. Кульчицка О. І. Соціальне середовище у розвитку обдарованості / О. І. Кульчицка // Обдарована дитина. – 2007. – № 1.
4. Лейтес Н. С. Изучать одаренных детей / Н. С. Лейтес // Психологический журнал. – 1992. – № 1. – С. 147–164.
5. Милгрэм Р. Творческая внешкольная активность интеллектуально одаренных старшеклассников / Милгрэм Р., Гонг Е. Основные современные концепции творчества и одаренности. – М. : Молодая гвардия, 1997. – С.143–162.
6. Одаренные дети / [пер. с англ.]. – М. : Прогресс, 1991. – 376 с
7. Одаренность и ее выявление у детей дошкольного возраста. – М. : Знание, 1993. – 80 с.

Анотація

А.Н.Хлевная

Психологическая помощь одаренным детям в современной педагогической и социальной среде

В статье проанализированы психологические особенности одаренных детей, выделены психотравмирующие факторы их развития и представлены результаты эмпирического изучения состояния психологического комфорта одаренных младших школьников.

Ключевые слова: детская одаренность, психологический комфорт, психологическая помощь.

Summary

О.М.Нлівна

Psychological Help to the Gifted Children in Modern Pedagogical and Social Environment

Psychological features of the gifted children are analysed in the article, psychoinjuring factors of their development are allocated and results of empirical studying of a condition of psychological comfort of the presented younger schoolboys are presented.

Key words: children's endowment, psychological comfort, psychological help.

Дата надходження статті:

„20” січня 2009 р.

УДК 374 + 377.4

К.М.ЧЕРНУХА-ГАДЗЕЦЬКА,
старший викладач
(м.Київ)

До моделі професійної компетентності керівника позашкільного навчального закладу

У статті розглядається питання моделювання професійної компетентності керівника позашкільного освітнього закладу. Позначаються принципи, які використовуються при побудові моделі, а також основні види діяльності керівника позашкільного закладу й необхідні для цього управлінські вміння, якості особистості.

Ключові слова: модель, професійна компетентність, керівник, позашкільний навчальний заклад.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Сучасна соціокультурна ситуація вимагає посиленої уваги до професійної компетентності керівника освітнього закладу, оскільки саме він організовує, спрямовує процеси реформування освіти. Це зумовлює потребу в такому керівнику, який здатний бачити взаємозв'язок між своєю роботою, потребами суспільства і соціальними структурами, розуміти і формувати цілі своєї діяльності, перейматися потребами свого колективу.

Серед різноманітності типів навчальних закладів виділяють позашкільний навчальний заклад.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Управлінню освітнім і виховним процесами у позашкільному навчальному закладі присвячені наукові праці Л.Л.Кацинської, І.М.Мельникової, А.Й.Сиротенка, Т.І.Суценок, Г.П.Пустовіта та ін. Однак питання професійної компетентності керівника позашкільного закладу залишається мало дослідженим.

Формулювання цілей статті... Метою статті є розгляд питання професійної компетентності керівника позашкільного навчального закладу.

Вклад основного матеріалу... У силу специфіки діяльності позашкільного навчального закладу є потреба в моделі професійної компетентності керівника цього типу закладу. Забезпечити успіх позашкільного закладу може керівник з високим рівнем соціальної активності та громадянської відповідальності, який є грамотним аналітиком і оптимістом із запасом ідей, творчих планів, енергії,